

КРУХМАЛЬОлена Валентинівна
o.krukhmal@uabs.sumdu.edu.uaк.е.н., доцент, Навчально-науковий
інститут бізнес-технологій "УАБС"
Сумського державного університету

УДК 336.7

КОВРИГІНАОрина Андріївна
arinakovrygina@gmail.comстудент, Сумський державний
університет, м. Суми, Україна**АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНОЇ
ЗАБОРГОВАНОСТІ В БАНКІВСЬКІЙ
СИСТЕМІ УКРАЇНИ****ANALYSIS OF PROBLEMATIC DEBT
IN THE BANKING SYSTEM OF
UKRAINE****KRUKHMAL Olena Valentynivna** – PhD in Economics, Associate Professor, Educational and Scientific Institute of Business Technologies "UABS" of Sumy State University**KOVRYHINA Oryna Andriivna** – student, Sumy State University

У статті виконано дослідження сутності та динаміки проблемних кредитів банків України. Проаналізовано позиції науковців стосовно трактування сутності категорії «проблемний кредит», запропоновано авторський підхід до визначення даного поняття. На базі статистичних даних проаналізовано динаміку проблемної заборгованості в банківській системі України за останні десять років та в кризові періоди, обсяг наданих кредитів банками України загалом та за контрагентами, досліджено причини збільшення абсолютної суми простроченої заборгованості. Враховуючи світовий досвід регулювання кредитного ризику, запропоновано напрями удосконалення управління проблемними кредитами банків в Україні, а також першочергові кроки управління проблемними кредитами банків.

* * *

Crisis phenomena has led to an increase in problem debt in banks' loan portfolios, a decline in lending and a decrease in the number of banking institutions in Ukraine. The issue of debt reduction remains an urgent problem for Ukrainian banks, as it affects the bank's liquidity and can lead to insolvency or even bankruptcy of a financial institution, so banks have to make significant reserves for credit risks, which directly affects the investment capacity of banking institutions.

The article was written to investigate the nature of the concept of problem credit, analyze the dynamics of problem loans of Ukrainian banks, investigate the reasons for increasing the absolute amount of arrears, suggest directions for improving the management of problem loans of banks in Ukraine.

The purpose of the article is to analyze the dynamics of the share of problematic debt in the banking system of Ukraine in times of crisis, to study the current state and causes of problem loans.

The positions of scientists on the interpretation of the essence of the concept of "problem credit" are analyzed, the author's approach to the definition of this concept is proposed. The dynamics of problematic debt in the banking system of Ukraine over the last ten years and in crisis periods is analyzed. The reasons for increasing the absolute amount of arrears are investigated.

Taking into account our results, namely the analysis of the dynamics of problem loans, we emphasize the expediency of our recommendations for overcoming bad debts. The proposed measures will have a positive effect on minimizing credit risks for banks, will help reduce the amount of bad debt and automatically ensure the growth of the country's economy.

Ключові слова: кредит, проблемний кредит, непрацюючі кредити, проблемна заборгованість, позичальник**Keywords:** credit, problem credit, non-performing loans, problem debts, borrower**ВСТУП**

Кризові явища 2008 р., а потім 2014 р. призвели до збільшення обсягу проблемної заборгованості у кредитних портфелях банків, падіння обсягів кредитування та зменшення кількості банківських установ в Україні. Наразі банківська система України починає поступово відновлюватись.

Світовий досвід свідчить, що стабільне функціонування банків прямо залежить від рівня кредитного ризику, неправильна оцінка та неврахування якого може призвести до значних втрат від здійснення кредитних операцій або стати причиною банкрутства банківської установи.

Питання зменшення проблемної заборгованості залишається актуальною проблемою для українських банків, адже вона впливає на ліквідність банку та може призвести до неплатоспроможності або навіть банкрутства фінансової установи, тому банкам доводиться формувати значні резерви під кредитні ризики, що прямо впливає на інвестиційні можливості банківських установ.

МЕТА РОБОТИ – аналіз динаміки частки проблемної заборгованості в банківській системі України у кризові періоди, дослідження сучасного стану та причини виникнення проблемних кредитів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети використано низку методів наукового дослідження: аналіз; графічний метод (для наочного зображення динаміки проблемних кредитів банків України); індукція та дедукція (для формування висновків). Дослідження базується на офіційних даних Національного банку України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для українського банківського сектору залишається досить серйозною загроза зростання проблемної заборгованості. Глибокий економічний спад, який став наслідком фінансової кризи 2008-2009 рр., виявив у банківському секторі низку прихованих проблем, серед яких низька якість кредитів на балансах банків. У 2014 р. перед Україною постали нові масштабні виклики, включно із економічною кризою, військовим конфліктом на Сході, анексією Криму Росією. Криза 2014 р. посилила і проблеми банківського сектору, однією з яких була низька якість кредитних портфель банків. За даними Національного банку України навіть станом на початок 2019 р. частка проблемних кредитів банків України становить 53 %, тобто більше половини від загальної суми кредитив, що свідчить про незадовільну структуру кредитних портфель банків та необхідність робити значні відрахування в резерви під кредитні ризики [2].

Розглянемо основні підходи до трактування поняття «проблемний кредит».

Міжнародний Валютний Фонд трактує їх як nonperforming loans (NPL) – недіючі кредити, тобто такі, за якими на 90 днів або більше пройшов термін виплати відсотків та основної суми заборгованості, та є причини сумніватись, що виплати будуть здійснені у повному обсязі [3].

Зі свого боку Національний банк України, згідно з новою класифікацією виділяє поняття «проблемних кредитів», тобто які включають в себе прострочені та сумнівні кредити, непрацюючі активи, за якими визнаний дефолт, тобто існує факт прострочення платежу за активом понад 90 днів [2].

Автори Л.О. Примостка [4], М.П. Денисенко [5], В.Я. Вовк [6] зазначають, що найбільш повним трактуванням поняття “проблемний кредит” буде таке, в якому сказано, що це кредит, за яким у заздалегідь встановлений час не було здійснено один або більше платежів, вагомо зменшилась ринкова вартість забезпечення, існують обставини, які піддають сумніву факт повернення позики.

О.Р. Яременко [7] висловлює думку, що проблемним можна назвати кредит, за яким не було вчасно проведено один або декілька платежів з причини погіршення фінансового стану платника, існує серйозний факт загрози втрати для банку коштів кредитного зобов'язання, і така ситуація в майбутньому може завдати збитків банку.

Проаналізувавши підходи науковців та визначення, яке надає регулятор, можемо зробити висновок, що проблемний кредит – це кредит, можливість виплати якого є сумнівною, внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника, або ж є факти істотного порушення термінів сплати основного боргу та відсотків на 90 або більше ніж на 90 днів.

Банки активно займаються розробкою методів та моделей мінімізації збитків, спричинених появою проблемних кредитів, однак питання роботи банківських установ з проблемними активами досі залишається невирішеним. Саме тому необхідно провести аналіз обсягів проблемних кредитів у банківській системі України.

З 2008 р. серед позичальників більшим попитом

користувались кредити в національній валюті, тому їх частка поступово зростала, однак коливання курсу національної валюти призводило до коливання співвідношень обсягів кредитів в іноземній та національній валюті. Причиною цьому стала нестабільність курсу гривні та підвищення вартості іноземних валют. У цей період значно зріс ступінь валютного ризику для позичальників, а НБУ були вимушені запровадити обмеження щодо кредитування в іноземній валюті.

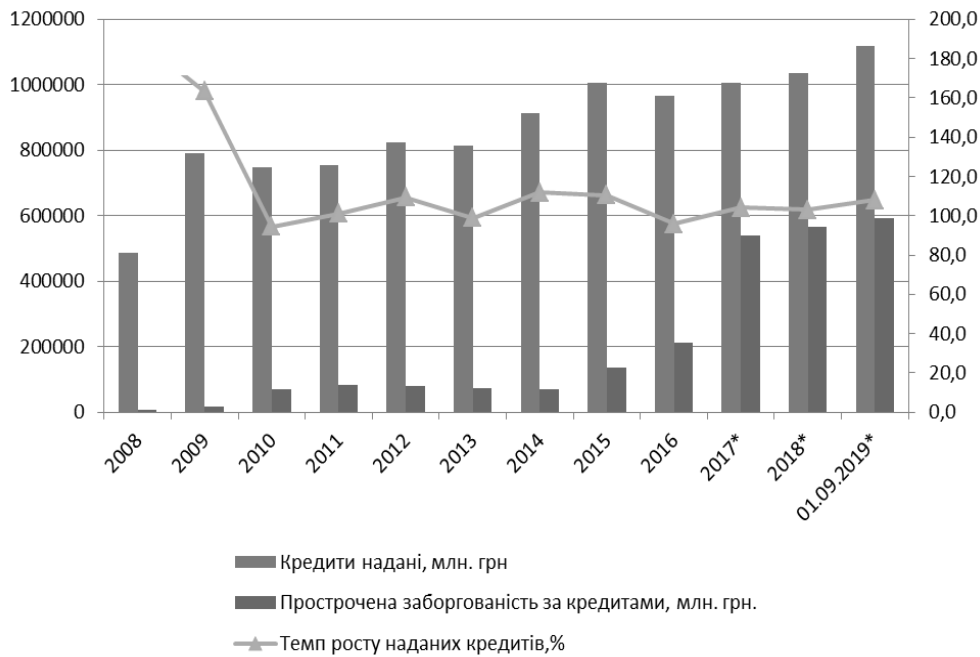
Причиною значного зростання попиту на кредити в іноземній валюті у 2006 р. – на початку 2008 р. стала тривала стабільність курсу гривні та низькі відсоткові ставки на валютні кредити. Позичальники не брали до уваги валютний ризик та оформлювали кредити в іноземній валюті, адже відсоткові ставки на такі кредити були низькими. Зрештою валютні кредити виявилися проблемними для банків [8].

За підсумками 2018 р. у загальній сумі виданих кредитів 82 % складають кредити у національній валюті, а 18 % – у іноземній, для порівняння у 2017 році 76 % склали гривневі кредити, а 24 % – валютні. Тому можна сказати, що сьогодні ринок характеризується збільшенням частки кредитів у національній валюті, і відповідно скороченням у іноземній.

Проаналізуємо динаміку проблемних кредитів через частку простроченої заборгованості у кредитному портфелі банків та NPL (рис. 1).

За аналізований період змінився підхід НБУ до оцінювання якості кредитів та порядку подання інформації. До 2016 р. аналіз проблемної заборгованості проводимо через аналіз прострочених кредитів, а починаючи з 2017 р., – через аналіз обсягів та частки недіючих кредитів (NPL). Враховуючи обидва підходи, можна стверджувати, що проблемна заборгованість у загальній сумі наданих кредитів постійно зростала, зростання показника відбувалось у 2008-2009 рр., та 2013-2016 рр., тобто в періоди економічних криз.

Зростання проблемної заборгованості у 2009-2010 рр. певною мірою спричинило збільшення абсолютної суми простроченої заборгованості та поступове зменшення обсягів кредитного портфеля банків, що було наслідком майже повного припинення видачі нових кредитів. У 2009 р. частка проблемних кредитів зростала у два рази в порівнянні з попереднім роком. З початку 2010 р. збільшення показника простроченої заборгованості значно сповільнився та не перевищував 8 % у квартал, а вже з жовтня 2010 р. зростання практично припинилось. Це пов'язано з процесами стабілізації економіки, банки почали продавати погані кредитні портфелі та поступово відновлювати кредитування. До 2015 р. проблемна заборгованість показувала незначний приріст. У 2016 р. кількість наданих кредитів зменшилась на 41,4 млрд. грн., тобто на 14,5 % відносно попереднього року, однак частка проблемних кредитів навпаки зросла на 8 % порівняно з 2015 р. і становила майже 30 % від загальної суми кредитів. Зниження обсягів виробництва основних галузей, падіння реальних доходів населення за надто високої девальвації гривні призвели до нездатності багатьох позичальників виконувати кредитні зобов'язання та повною мірою розраховуватись з банком-кредитором.

* - з 2017 року наводяться обсяги недіючих кредитів

Рис. 1. Динаміка прострочених* та недіючих кредитів банків України протягом 2008-2019 рр. [9]

За 2015-2018 рр. обсяг проблемних кредитів зріс у 8,5 рази, в т.ч. й за рахунок зміни методології оцінювання якості кредитів. Якість кредитного портфеля банків залишається досить низькою та існує високий ризик неповернення коштів позичальниками [9].

У 2018-2019 рр. частка NPL скорочується незначними темпами за рахунок видачі нових кредитів стандартної якості, що "розмивають" створений кредитний портфель. Водночас відновлення якості NPL є малоімовірним.

Враховуючи світовий досвід регулювання кредитного ризику, в якості рекомендацій для подолання проблемної заборгованості можемо запропонувати:

- продовжити формування бази кредитних історій, яка буде єдиною для всього банківського сектору. НБУ очікує, що після запровадження норми про обов'язкове врахування інформації з Кредитного реєстру НБУ, частка NPL збільшиться, але така оцінка буде більш реально відображати реальну якість портфеля;

- посилювати контроль за формування достатнього резерву під заборгованість. З 2019 р. впроваджено ключову регуляторну зміну, щодо оцінювання кредитного ризику (пруденційних резервів);

- вдосконалення процедур стягнення, наприклад через створення єдиної державної компанії-колектора з викупу проблемних кредитів, поширення факторингу;

- спростити шляхи продажу та списання проблемних активів. Так, у сегменті корпоративного кредитування рівень NPL за останні три роки майже не змінився, що свідчить про низьку активність банків з реструктуризації та списання неякісних кредитів у цьому сегменті.

Усі ці заходи позитивно вплинуть на мінімізацію кредитних ризиків для банків, дозволять зменшити обсяги проблемної заборгованості та автоматично забезпечити зростання економіки країни.

Дослідивши ситуацію, можемо сказати, що для банків України зменшення проблемних кредитів в активах залежить не тільки від ефективної організації їхньої кредитної діяльності, поточного та стратегічного регулювання кредитних ризиків, але й від грамотного застосування нової методики формування резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями.

ВИСНОВКИ

Після дослідження теоретичної сутності поняття «проблемний кредит» можемо зробити висновок, що проблемний кредит – це кредит, можливість виплати якого є сумнівною, внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника, або ж є факти істотного порушення термінів сплати основного боргу та відсотків на 90 або більше ніж на 90 днів.

Підводячи підсумки, зазначимо, що зменшення частки проблемних кредитів у банківській системі України відбувається дуже повільними темпами. Економіка України продовжує демонструвати негативні тенденції, за даними Національного банку України станом на початок 2019 р. частка проблемних кредитів банків України становить 53 %, тобто більше половини від загальної суми кредитів, що свідчить про незадовільну структуру кредитних портфелів банків та необхідність робити значні відрахування у резерви під кредитні ризики. Найбільше позитивних зрушень прослідковується за кредитами фізичним особам у національній валюті, що є наслідком початку нової фази кредитування.

Дослідивши ситуацію, можемо сказати, що для банків України зменшення проблемних кредитів в активах залежить не тільки від ефективної організації їхньої кредитної діяльності, поточного та стратегічного регулювання кредитних ризиків, але й від грамотного застосування нової методики формування резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями.

Список використаних джерел

1. Звіт про фінансову стабільність Національного банку України від 04.12.2017 р. URL: <https://bank.gov.ua/docscatalog/document?id=60764561>.
2. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2016 р. № 351. URL: zakon.rada.gov.ua/go/v0351500-16.
3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду URL: <http://www.imf.org/external/index.htm>
4. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. К.: КНЕУ, 2004. 468 с.
5. Кредитування та ризику: навчальний посібник / М.П. Денисенко та ін. К.: ВД «Професіонал», 2008. 480 с.
6. Вовк В.Я., Хмеленко О.В. Кредитування і контроль: навч. посібн. К.: Знання, 2008. 463 с.
7. Яременко О.Р., Лисенко Е.О. Проблемні кредити банків: сутність, сучасний стан та методи їх регулювання. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 8. С. 1080-1085.
8. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Основні показники діяльності банків України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

References

1. Report on the financial stabilization of the National Bank of Ukraine from 04.12.2017 URL: <https://bank.gov.ua/docscatalog/document?id=60764561>. [in Ukrainian].
2. On approving the Regulation on determining the size of credit risk by active banking transactions by banks of Ukraine: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine of June 30, 2016 № 351. URL: zakon.rada.gov.ua/go/v0351500-16. [in Ukrainian].
3. International Monetary Fund. Official web-site. URL: <http://www.imf.org/external/index.htm>
4. Prymostka L.O. Financial management in the bank: textbook. Kyiv: KNEU, 2004. 468 p. [in Ukrainian].
5. Credits and risks: tutorial / M.P. Denysenko et.al. Kyiv: VD «Profesional» 2008. 480 p. [in Ukrainian].
6. Vovk V.Ya., Khmelenko O.V. Loans and control: tutorial., Kyiv: Znannia, 2008. 463 p. [in Ukrainian].
7. Yaremenko O.R., Lysenko E.O. Distressed loans of the banks: the nature, current state and methods of their regulation. Global and national problems of economy. 2015. Vol. 8. pp. 1081-1085 [in Ukrainian].
8. The official website of the National Bank of Ukraine. URL: <http://www.bank.gov.ua>. [in Ukrainian].
9. The main indicators of duality of Ukrainian banks Official web-site NBU. URL: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798 [in Ukrainian].